

Руфанова Вікторія Миколаївна
старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ДОВЕДЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ДО САМОГУБСТВА ЧЕРЕЗ ІНТЕРНЕТ: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, щорічно 800 тис. осіб добровільно позбавляють себе життя (кількість смертей від захворювання СНІДом складає 300 тис.), здійснює спроби самогубства набагато більша кількість. Останніми роками саме самогубства стали другою причиною смерті серед молоді віком 15-29 років [1].

Згідно з інформацією Державного комітету статистики, у 2012 р. в Україні 9.049 осіб вчинили самогубство. Ця річна цифра у 2,7 разів перевищує кількість українців, які загинули в Афганістані за 9 років війни (1979-1989). В цілому на 100 тис. населення України припадає 22 самогубства. Саме смерть від самогубства посідає друге місце після природної смерті та смерті від зовнішніх причини [2].

Офіційне повідомлення Департаменту кіберполіції України засвідчило реально існуючу загрозу для життя неповнолітніх та зазіхання на нього за допомогою мережі Інтернет. Так, правоохоронним відомством зазначається, що у 2016 році у соціальних мережах активізувалися групи, в яких кваліфіковані психологи доводять дітей до самогубства. Відомо, що фанати таких спільнот називають себе китами, тому що ці тварини асоціюються у них зі свободою, до того ж даний вид ссавців – один з небагатьох, представники якого добровільно можуть звести рахунки з життям. Схема схиляння неповнолітніх до самогубств є такою: адміністратор групи підбурює дитину до виконання завдань (квестів), причому практично всі завдання передбачають завдання дитині каліцтва або заподіяння болю. Всі ці «квести» в обов'язковому порядку знімаються на відео. Коли адміністратор групи впевнений в тому, що дитина готова до самогубства, створюється аудіо з музикою, в якому дитина виступає в головній ролі, та оговорюються усі її проблеми, які вона озвучила «протівиднику». Єдиний вихід із усіх проблем, який озвучується в цьому «творі», – вчинити самогубство. Перед цим дитина слухає аудіозапис та робить останній крок. Відеозаписи в подальшому продаються в мережі Інтернет [3].

Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність тільки за доведення до самогубства або до замаху на самогубство (ст. 120 КК). За вчинення добровільно самогубства відповідальність не передбачено.

Частина 1 ст. 120 КК передбачає відповідальність за доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство, що є наслідком жорстокого з

нею поводження, шантажу, примусу до протиправних дій або систематичного приниження її людської гідності.

Об'єктивна сторона злочину характеризується чотирма альтернативними видами діянь, наслідком яких є вчинення самогубства або замаху на самогубство:

1) жорстоке поводження з особою – тобто безжалісні, грубі діяння особи, які завдають потерпілому фізичних чи психічних страждань (мордування, систематичне заподіяння тілесних ушкоджень чи побоїв, позбавлення їжі, води, одягу, житла тощо);

2) шантаж – погроза розголосити відомості, які потерпілий бажає зберегти в таємниці (наприклад, відомості про хворобу, позашлюбні стосунки тощо). Ці відомості можуть як відповідати дійсності, так і бути помилковими. Важливо, що вони мають такий характер, що потерпілий не бажає їх розголошувати;

3) примус до протиправних дій – це фізичний або психічний вплив на особу з метою спонукання її до дій, вчинення яких заборонене законодавством. Такий вплив може полягати в застосуванні фізичного або психічного насильства щодо потерпілого або близьких йому осіб, погрозі знищення або пошкодження майна тощо. Примус являє собою зумовлену кимось або чимось необхідність діяти певним чином незалежно від бажання;

4) систематичне приниження людської гідності – це тривале принизливе ставлення до потерпілого (постійні образи та інші форми глумління над ним тощо).

Стаття 120 КК може бути застосована лише за умови, що жорстоке поводження з особою, шантаж, примус до протиправних дій або систематичне приниження людської гідності мало наслідком самогубство (позбавлення себе життя) або замах на самогубство (спроба позбавити себе життя). При цьому є необхідним, щоб потерпілий діяв умисно, тобто свідомо бажав позбавити себе життя. Винний при цьому не здійснює жодних дій, які безпосередньо спричиняють смерть потерпілому. Обов'язковою умовою настання кримінальної відповідальності є наявність причинного зв'язку між діями винної особи та діями особи, яка вчинила самогубство або замах на нього.

Злочин вважається закінченим з моменту вчинення потерпілим дій, безпосередньо спрямованих на свідоме позбавлення себе життя [4].

Оскільки, як вище вже зазначалося, самогубство або замах на нього кримінальної відповідальності на тягне, підбурювання до самогубства (не зазначеним у законі способом) і пособництво в самогубстві законом про кримінальну відповідальність не карається.

У КК визначено способи доведення особи до самогубства або до замаху на самогубства, тому будь-які інші дії, пов'язані зі схилянням особи до позбавлення себе життя, в тому числі через Інтернет, не є злочинами. Саме це є причиною того, що, як зазначалося на початку тез, значного поширення набуло схиляння неповнолітніх до суїциду через Інтернет.

У даному аспекті заслуговує на увагу проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо встановлення кримінальної відповідальності за сприяння вчиненню самогубства) № 4088 від 17.02.2016.

Авторами законопроекту пропонується доповнити диспозицію основного складу злочину – ч. 1 ст. 120 – такими способами вчинення самогубства або замаху на самогубство: шляхом *підбурювання, в тому числі підкупу, обману, а також будь-якого сприяння вчиненню самогубства* (курсив наш) [5].

Нам не зрозуміло, чому з лютого 2016 р. проект закону, який спрямований на урегулювання суспільних відносин з метою захисту підлітків від необдуманих поступків та який би створив можливість притягнути винних до відповідальності, залишається без розгляду.

Отже, вважаємо, що, враховуючи світову тенденцію до росту злочинності в мережі Інтернет та появу нового способу доведення до самогубства, є необхідним своєчасно вносити зміни до кримінального законодавства, які відповідатимуть сучасним викликам з боку злочинців. Запропоновані зміни до КК є цілком своєчасними та враховують суспільну небезпеку і поширеність подібних дій останнім часом на території України та поза її межами.

У час стрімкого розвитку технологій, загального інформаційного простору можливості зловмисників, які використовують Всесвітню мережу, значно зростають. Це відбувається в той час, коли психічний стан молоді є більш вразливим. Так, за інформацією Всесвітньої організації психіатрів, депресія стала найпоширенішим захворюванням, яке призводить до неієздатності. Саме це захворювання є основною причиною самогубств [6, с. 14]. Тому реагування законодавця на розвиток суспільних відносин є необхідним. Адже належне нормативно-правове регулювання є важливою умовою притягнення винних осіб до відповідальності та необхідним елементом загальносоціального запобігання злочинності.

1. Самоубийство / Інформаційний бюлетень [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs398/ru/>.

2. Утров Є. Україна стала рекордсменом Європи по количеству суицидов / [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.utro.ua/ru/proisshestviya/ukraina-stala-rekordsmenom-evropy-po-kolichestvu-suitsidov-4a07d9281ba27>.

3. У соцмережах виявлені небезпечні групи, в яких дітей доводять до самогубства: як розпізнати / Департамент Кіберполіції. Сайт Департаменту Кіберполіції України [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <https://www.cybercrime.gov.ua/16-novosti/185-uvagabatki-sujitsidalna-grupa#news>.

4. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. [Електр. ресурс]. – Режим доступа : <http://radnuk.info/komentar/kruminal/osobluva/288-rozd115/4433-120.html>.

5. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо встановлення кримінальної відповідальності за сприяння вчиненню самогубства)» № 4088 від 17.02.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58195.

6. Скринінгові дослідження в практиці сімейного лікаря: обстеження на схильність до самогубства та депресії : метод. реком. / за ред. Г. О. Слабкого. – К., 2011. – 32 с.